

OM DE I GRØNLAND FOREKOMMENDE RACER AF FJÆLDRYPEN, *LAGOPUS MUTUS MUTUS* (MONTIN)

AF

E. LEHN SCHIØLER

I »Vögel der palæark. Fauna« nævner Hartert følgende Former af Fjældrypen:

- 1) *Lagopus mutus mutus* (Montin), den skandinaviske, typiske Fjældrype;
- 2) *Lagopus mutus helveticus* (Thienem.) fra Alperne;
- 3) *Lagopus mutus cinereus* Macg., som lever paa Bjergene i Skotland og de indre Hebrider, tidligere ogsaa i Nord-England, paa de ydre Hebrider og Orknøerne, hvor den dog skal være uddød;
- 4) *Lagopus mutus pyrenaicus*, en ny, af Hartert fra Pyrenæerne beskrevet Race;
- 5) *Lagopus mutus hyperboreus* Sund. fra Spitzbergen og Franz Josephs Land; den er betydelig større end de andre Former;
- 6) *Lagopus mutus islandorum* Faber, den islandske Rype, der allerede er beskrevet af Faber i 1822;
- 7) *Lagopus mutus reinhardti*, den grønlandske, af Brehm benævnte Rype;
- 8) *Lagopus mutus japonicus* Clark, en særlig Race, der skal forekomme i Japan paa de høje Bjerge paa Hondo;
- 9) de Fjældryper, som, rimeligvis dannende en særlig Race, bebo den nordøstlige Del af Asien; da disse ere utilstrækkeligt undersøgte, er der ikke tillagt dem noget Navn;
- 10) *Lagopus mutus Ridgwayi* Stejneger, Rypen paa Kommandør- og Bering-Øerne;
- 11) *Lagopus mutus rupestris* (Gm.), den nordamerikanske Fjældrype fra Hudson Bay-Landene.

Hvad der i denne Forbindelse ligger Vægt paa, er naturligvis Sammenligning mellem de i Grønland forekommende Ryper og den typiske og de Former, som bebo de nærmest liggende Lande. Det er Brehm, som i sin »Lehr. Nat. eur. Vög.« II, p. 986 i

1824 har givet den grønlandske Rype Navnet *reinhardtii*¹⁾ til Ære for den ældre Reinhardt, fra hvem han havde faaet en Hun i Sommerdragt tilsendt. Denne grønlandske Rype, *Lagopus mutus reinhardtii*, beskrives som forskellig fra den islandske Rype ved at have et betydeligt svagere Næb end denne og ved, at Hunnen har lysere, ofte næsten hvidlige Tværbaand paa Oversiden, medens Hannen i Sommerdragt skal være som den islandske i tilsvarende Fjerdragt.

Imidlertid holder dette ikke helt Stik; de grønlandske Ryper tilhøre ikke alle samme Form. For det første er det særdeles iøjnefaldende, at den østgrønlandske Rype er ganske forskellig fra saavel den islandske som fra den typiske og fra den vestgrønlandske; men det har desuden vist sig, at Ryperne i Vestgrønland ere ikke lidt forskellige i den nordlige og sydlige Del. Der findes altsaa tre Rypeformer i Grønland, en paa Østkysten og to paa Vestkysten.

Den af disse tre Former, der mest skiller sig fra den typiske *Lagopus mutus mutus*, er den østgrønlandske, der bør benævnes som Race. Saavel Hunner i Rededragt som Hanner i Efteraarsdragt ere forskellige baade fra de islandske og fra de vestgrønlandske Ryper. Med Hensyn til disse sidste byder Sagen i nomenklaturel Henseende lidt Vanskelighed, thi til den vestgrønlandske Rype er jo som sagt givet Navnet *reinhardtii*, men for at vide, om hermed Vestkystens nordlige eller sydlige Form er ment, er det nødvendigt at vide, hvorfra Reinhardt havde den Rype, som han sendte Brehm, og som denne havde for sig, da han gav Racen Navn i 1824. Hvis den var fra Godthaab eller sydligere Distrikter, tilkommer Navnet *reinhardtii* den fra omkring Godthaab — Sukkertoppen og sydefter levende Form, og et nyt Navn maa da gives til den fra ca. 66° n. B. og nordpaa levende Rype, da denne som nævnt er forskellig fra de paa Vestkystens sydlige Del levende; men omvendt skulle disse have et nyt Navn, hvis Brehms *reinhardtii* stammer fra Vestkystens nordlige Del; endelig bliver at undersøge, om den paa Vestkystens nordlige Del levende Form er forskellig fra den amerikanske Fjældrype, der af Gmelin i 1789 er kaldet *rupestris*. Er den det, skal den altsaa enten have et nyt Navn eller beholde Brehms Navn *reinhardtii*. Er den det ikke, kommer den i alle Tilfælde

¹⁾ egentlig reinhardi, altsaa galt stavet.

til at hedde *rupestris*, da dette Navn har 35 Aars Prioritet for Brehms Navn *reinhardtii*.

Inden vi gaa over til at søge Sagens nomenklaturelle Side opklaret, vilde det være rigtigt at paapege Forskellighederne mellem de her omtalte Former.

Som bekendt er den typiske, skandinaviske Rype, Fjældrypen, *Lagopus mutus mutus* (Montin), i den fint vatrede Sommer- eller Efteraarsdragt næsten sortegraa, dens Haandsvingfjer have næsten altid tydelige sorte Skafter, og der viser sig en Tilbøjelighed til Udbredning af den sorte Farve rundt om Skaftet henimod Svingfjerens Spids. Denne vatrede Dragt bæres jo baade af den gamle Han, der kun en kort Tid bærer en partiel Sommerdragt, og af den gamle Hun, der anlægger den efter at have aflagt Yngledragten, og af Ungerne, der faa den efter Unge- dragten, lidt senere end de aflægge dennes mørke Svingfjer og faa de hvide. I disse vatrede Fjers Farve kan ses en lille Svingning, idet den hos nogle er mørkere sortegraa, hos andre lidt lysere.

Hartert opgiver Vingelængden for Hanner som 186—205 mm, oftest 196—202, for Hunner som 186—193 mm. Gennemsnitsmaalet af 7 foreliggende, gamle Hanner i Efteraarsdragt fra Sverige og Norge er 195,6 mm, af 5 Hunner i samme Dragt 188 mm.

Ved den efterfølgende Sammenligning med de andre Rypeformer er navnlig disse Fjældrypernes mørke Dragt lagt til Grund.

Den skotske Fjældrype, *Lagopus mutus cinereus* Macg., er i den tilsvarende Efteraarsdragt lysere graa, næsten lyst askegraa; ogsaa den har sorte Skaftstriber paa Svingfjerene med samme Tilbøjelighed til Udbredelse af den sorte Farve omkring Skaftets Spids henimod Fjerenden. Den skal, efter Harterts Opgivelse l. c. Bd. III, Side 1868, i Størrelse paa det nærmeste være som den typiske.

Den islandske Fjældrype, *Lagopus mutus islandorum* Faber, er i den vatrede Efteraarsdragt i Modsætning til de to førnævnte Former afgjort brunlig paa Ryggen, og dens Svingfjers Skafter ere endnu tydeligere sorte end hos de to foregaaende Former og med endnu større Tilbøjelighed til at have den sorte Farve udbredt paa Svingfjerenes hvide Fane langs Skaftet. De vatrede Fjers Farve kan svinge fra mørkt graabrun til mere gulbrun. Hunnerne i Yngledragt have de bredt tværsribede Fjer tegnede med gule, næsten svovlgule Tværbaand,

og Undersidens Fjer ere stærkt gule, en Farve, der fortsættes helt ud paa Underhaledækfjerene og saaledes, at disse ofte vise større lyse end mørke Partier. Med andre Ord, de synes gule med sorte Tværbaand. Racen lader sig ved første Øjekast skelne fra de to foregaaende. Den skal desuden have et stærkere Næb end den typiske Fjældrype, og dette kan ogsaa tydeligt ses paa en foreliggende Række af henved 100 islandske Ryper. Af disse vise 30 gamle Hanner og 30 gamle Hunner et gennemsnitligt Vingemaal af henholdsvis 198,1 og 188 mm, altsaa paa det nærmeste det samme, som findes hos typiske Fugle.

Den østgrønlandske Rype er i den tilsvarende vatrede Dragt lyst graagul. Den har en lys, sandgullig Farve og er saaledes langt lysere gulbrunlig end den islandske og af en helt anden Farve end den skandinaviske. Svingfjerenes Skaftstriber ere ikke nær saa fremtrædende sorte; hos nogle ere de endog helt eller delvis hvide. Hunner i Yngledragt ere langt koldere i den svovlgule Farve, og deres Tværbaanding i det hele smalle. Naar Hunnernes Rededragt er falmet, er den svagt gule Farve næsten forvandlet til hvidgraa. De paa Tavle 2 i dette Tidsskrifts 5. Aargang i »Nordøstgrønlands Fugle; biologiske Undersøgelser af A. L. V. Manniche« afbildede Ryper i Efteraarsdragt ere i Farvegengivelsen blevne mere graalige, ikke saa lyst gullige, som Fuglene i Virkeligheden ere. Disse østgrønlandske Ryper ere desuden større og kraftigere end saavel typiske som islandske, med hvilke sidste de dog have det kraftige Næb tilfælles. Det gennemsnitlige Vingemaal af 16 gamle Hanner er 210 mm, svingende fra 200 — 220,5, begge Yderpunkter kun én Gang; af 16 gamle Hunner 198 mm.

Rypen fra Vestkystens sydlige Del, d. v. s. fra ca. 66° n. Br. sydefter, er i den vatrede Efteraarsdragt graabrunlig, nærmende sig næsten den typiske Rype, men Farvetonen har et olivenbrunligt Skær, og i en Række Efteraarsdragter ses gamle Fugle, der ere næsten lige saa lysegraa paa Ryggen som skotske. Lysest ere de Ryper, som jeg i indeværende Aar samlede i Julianehaabs Distrikt, og ganske særligt lyse syntes et Par Snese Ryper, som jeg havde Lejlighed til at se ved Igaliko i Sydgrønland den 19. September iaar. Noget mørkere ere nogle Ryper, skudte ved Godthaab og paa Kysten af Ameralikfjorden i Juli—August

I Parringsdragt ere Hunner fra Nanortalik og Egnen omkring Godthaab temmelig fint tværstribede ligesom østgrønlandske Hunner, men sammenlignede med disse ere de endnu lidt mere fint tværstribede, og den gullige Farve er, forinden den falmer, noget varmere end hos den østgrønlandske Rype uden dog at være saa kraftig som hos den islandske. Hos denne Form ser man ikke sjældent Ryper med helt hvide Svingfjersskafter, og dette gælder baade Han og Hun.

5 gamle Hanner i Efteraarsdragt, skudte ved Julianehaab $^{16}/_9$ 1925, og 1, skudt ved Arsuk $^{15}/_9$ 1893 (O. Helms, Zool. Museum), maale gennemsnitlig 201,6 mm; 4 gamle Hunner i Efteraarsdragt og med nedsunken Ægleder, skudte ved Julianehaab $^{16}/_9$ 1925, og 2 i Yngledragt, skudte sammesteds i Maj og Juli, have et gennemsnitligt Vingemaal af 190 mm. De ere altsaa lidt større end islandske Ryper, men Næbbet er gennemgaende lidt svagere.

En Række gamle Fugle fra Godthaab-Egnen, 16 Hanner og 10 Hunner i Sommer-, Efteraars- og Yngledragter ere gennemsnitlig lidt mindre og ligne i denne Henseende islandske, idet Vingen gennemsnitlig maaler 199 og 187 mm; men deres Næb ere svagere, og i Efteraarsdragten er de mørke Fjers Farve langt graaligere og mindre varm end hos islandske Fugle i Efteraarsdragt, men som nævnt lidt mørkere end hos Fuglene fra Julianehaab Distrikt. Tages Gennemsnitsmaalet af alle disse 22 Hanner og 16 Hunner under et, er det henholdsvis 200 og 188 mm.

Længere op langs Vestkysten, omtrent fra Strømfjords-Omraadet, ved Holstensborg, paa Disko og ved Umanak, ere Ryperne i Efteraarsdragt meget brunligere end de nys omtalte; de kunne nærme sig den islandske Rype noget, men naa den dog ikke i Farvens Varme, medens de paa den anden Side ere langt mørkere end den sandgullige østgrønlandske.

Hunner i Yngledragt fra Umanak, Holstensborg og Søndre Strømfjord ere lidt gulligere i den gule Farve end de nys omtalte fra sydligere Vestkyst-Ynglepladser, uden dog at komme de islandske Ryper nær i Farve. En gammel Hun fra Disko, $^{1}/_9$ 1925, i Overgang fra Yngledragt til Efteraarsdragt er derimod særdeles forskellig fra en gammel Hun fra Julianehaab, $^{16}/_9$ 1925, i samme Fældningsstadiet; begge havde nedsunken Ægleder, og det er navnlig værd at lægge Mærke til, at den nordlige Fugl, fra ca. 70° n. Br.,

som er skudt omtrent 10 Breddegrader, eller ca. 1100 km, nordligere end Fuglen fra Julianehaab, paa ca. 60° n. Br., er langt mørkere end den sydlige. Og noget lignende gælder som nævnt om Hannerne i Efteraarsdragt. Allerede de unge Fugle i Overgang fra Ungedragt til første voksne Dragt, der jo er lig de Gamles Efteraarsdragt, ere kendeligt mørkere og varmere i Farvetone end Ungfugle fra den sydlige Del af Vestkysten; dette ses tydeligt paa 7 unge Fugle, skudte $\frac{1}{9}$ 1925 ved røde Elv paa Disko.

Hvad Størrelsen angaar, synes de nordlige Vestkystryper mindre end de sydlige boende. 3 Hanner fra Strømfjordsegnen og 1 fra Upernivik maale gennemsnitlig 192,5 mm, 3 Hunner fra Strømfjordsegnen, 1 fra Holstensborg, 1 fra Disko og 1 fra Umanak maale gennemsnitlig 185,7 mm, og deres Næb forekommer endnu mindre og navnlig mindre hvælvet end de andre her omtalte Rypeformers, men den her til Sammenligning foreliggende Række er jo saa lille, at det meget vel kunde tænkes, at Størrelsesforskellen vilde svinde ind, maaske helt forsvinde, hvis et større Antal bragtes til Veje. Derimod er Afstanden i Farve, navnlig mellem de nordligste og sydligste, saa betydelig — lige saa stor som eller større end Forskellen mellem skotske og islandske Hanner i Efteraarsdragt — at dette Skelmærke snarest kan ventes at komme endnu tydeligere frem ved Sammenligning af større Rækker, hvorved man ogsaa kunde haabe muligvis at danne sig et sikrere Skøn om Stedet, hvor de to Former mødes.

Ryper af Racen *Lagopus mutus rupestris* (Gm.) fra det ligeoverfor Grønland liggende arktiske Amerika have ikke kunnet sammenlignes, men efter Beskrivelserne af denne Race at dømme skulde man tro, at det var denne Form, der over Davis-Strædet, eller over Baffin-Bugt, eller maaske fra Ellesmere-Land over Smith-Sund var vandret ind i Grønland. Magister Porsild, der i en lang Række af Aar har været bosat paa Disko, har meddelt mig, at baade han selv og paalidelige Grønlændere have set Ryper om Vinteren flokkevis komme ind fra det isbedækkede Hav.

Ved Henvendelse til Dr. Ernst Hartert i Tring, hvor den Brehm'ske Fuglesamling nu befinder sig, har jeg faaet tilsendt de 3 Ryper, som fandtes i denne Samling fra Grønland, og har saaledes kunnet sammenligne dem med det her foreliggende Stof.

Blandt disse er 1 Hun i Rededragt, noget slidt og falmet, mærket *Tetrao Reinhardi brachyuros*, 4. 6. 22, Grønland, vel nok Typen paa Brehms »*reinhardti*«. Om 1 Han, mærket *Lagopus Reinhardi macruros, veste nuptiali*, 10. 6. 42, Grønland, og 1 Hun mærket med samme Navn, *veste nuptiali*, 20. 5. 45, er først at bemærke, at Datoen ikke kan være rigtig, hvis den skal betegne den Dag, paa hvilken Ryperne bleve nedlagte. Hannen er i fuldstændig Efteraarsdragt, som ikke ses saa tidligt som i Begyndelsen af Juni, og Hunnen er ogsaa i Efteraarsdragt, dog med stærke Rester af Yngledragten, og af et Udseende, som ganske svarer til den gamle Hunrypes i August—September Maaned. Det ses ved første Øjekast, at disse 2 Fugle maa stamme fra den nordligere Del af Vestkysten; Hunnen ligner ganske en Hun fra Disko, skudt $\frac{1}{9}$ iaar, og Hannen er i Farve fuldstændig som Hanner fra Strømfjorden, skudte i August Maaned 1918 og den 25. Juli 1925.

Trods omhyggelig Undersøgelse af Protokoller i zoologisk Museum kan intet ses, hvorefter man kunde slutte noget nærmere om Stedet, hvorfra Ryperne stamme, ejheller fremgaar det af disse Bøger, at Ryper i disse Aar af Museet have været bortbyttede til Brehm. Noget lignende gælder det første Skind; dette synes, ligesom de to andre, at have været opstillet, men heller ikke om denne Rype kan noget ses af Protokollerne; dog fremgaar det, at Forbindelsen med Brehm i Aarene 1821—24 har været ret levende, og i 1822—24 rejste Holbøll i Grønland og samlede Naturalier til Museet.

Det kan altsaa ikke med Sikkerhed siges, hvorfra i Grønland dette Typestykke stammer, men det er sandsynligst, at det stammer fra Sydgrønland, og i hvert Fald ligner denne Fugl i et og alt Hunner i tilsvarende Dragt fra Julianehaabs og Godthaabs Distrikter, og den er tilmed temmelig stor; Vingen er 196 mm. Det maa dog ikke lades ude af Betragtning, at just Hunner i Yngledragt ere vanskeligst at skelne hos de forskellige Racer. Formodentlig har Brehm ikke haft Ryper i Efteraarsdragt fra Sydgrønland og har derfor ment, at de tre Ryper tilhørte samme Form; ellers vilde Forskellen sikkert have været ham paafaldende.

I Fremtiden vil det altsaa være rigtigt at benævne de vestgrønlandske Ryper, der leve syd for ca. 66° n. Br., *Lagopus mutus*

reinhardti (Br.). De ere altsaa forskellige fra de nordligere paa Vestkysten levende; men for disse vil det næppe være betimeligt at indføre et nyt Navn, da jeg ikke tvivler om, at det ved Sammenligning med nordamerikanske Fjælddryper vil vise sig, at det er denne Race, *Lagopus mutus rupestris* (Gm.), der er indvandret i Grønland.

For den østgrønlandske Rype foreslaas Navnet *Lagopus mutus groenlandicus*.

OM DEN VESTGRØNLANDSKE SKALLESLUGER, *MERGUS SERRATOR MAJOR, SUBSP. NOV.*

AF

E. LEHN SCHIØLER

Den Form af Toppet Skallesluger, der lever i Grønland, forekommende paa Vestkysten, ret almindelig ynglende op til Upernivik, er en større og kraftigere Fugl end den typiske, det vil sige den af Linné beskrevne *Mergus serrator serrator*. Dette træder tydeligt frem af den Sammenstilling af gennemsnitlige Maal, som her følger:

	Vinge	Næb 1	Næb 2	Næb 3	M.fod	M.taa.
51 Hanner fra Vestgrønland..	254	60	65	15	50	69
43 danske Hanner	244	59	64	13	48	67
8 norske »	247	58	64	13	48	67,5
1 svensk »	247	56	63	13	50	70
1 Han fra New York, U. S. A.	241	60	63	12	47	62
15 islandske Hanner	247	60	65	13	49	66
9 grønlandske Hunner	230	54,5	58,5	13	46	63
30 danske Hunner	219	53	57	11	44	62
10 islandske Hunner	225	54	56,5	11,5	45	62.

Ved denne Sammenligning af Maal, omfattende 168 Skalleslugere, ere kun udfarvede, gamle Hanner og Hunner benyttede, d. v. s. saadanne Hanner, der enten ere i Pragtdragt eller Sommerdragt med hvid Forvinge og altsaa kønsmodne, og saadanne Hunner, der enten vare skudte paa Yngleplads, i fuldt udfarvet voksen Dragt, eller med nedsunken Ægleder.